

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 4 (2023)

ПАВЛОДАР

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/WOOG9481>

Бас редакторы – главный редактор

Аубакирова Р. Ж.

д.п.н. РФ, к.п.н. РК, профессор

Заместитель главного редактора

Жуматаева Е., *д.п.н., профессор*

Ответственный секретарь

Каббасова А. Т., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Мағауова А. С.,

д.п.н., профессор

Бекмағамбетова Р. К.,

д.п.н., профессор

Самекин А. С.,

доктор PhD, ассоц. профессор

Син Куэн Фунг Кеннет,

д.п.н., профессор (Китай)

Желвис Римантас,

д.п.н., к.псих.н., профессор (Литва)

Авагян А. В.,

д.п.н., ассоц. профессор (Армения)

Томас Чех,

д.п.н., доцент п.н. (Чешская Республика)

Омарова А. Р.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/QTKF6886>

***С. К. Ксембаева¹, Г. М. Кажикенова², М. Е. Нурғалиева³,
Н. А. Кударова⁴, С. К. Антикеева⁵**

^{1,2,3,5}Торайгыров университеті,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

⁴Астана халықаралық университеті,

Қазақстан Республикасы, Астана қ.

*e-mail: Ksembayeva.s@teachers.tou.edu.kz

ЦИФРЛЫҚ ҚОҒАМ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ САЛАУАТТЫ ТҰЛҒА

Бұл мақалада зерттеу тақырыбы бойынша арнайы әдебиеттерге теориялық талдау жасалды, цифрлық қоғам жағдайында салауатты тұлғаны қалыптастырудың шетелдік тәжірибесі зерттелді. Әр адам қандай да бір жолмен цифрлық қоғамға қосылуға мәжбүр болады, ал мұны істей алмайтын адамдар жаңа цифрлық қоғамға бейімделе алатындарға жүгінуге мәжбүр болады. Демек, замануи қоғам адамдардың бойында жаңа дағдыларды қалыптастыруы керек. Әдебиеттерге жасалған шолу салауатты тұлға туралы ғылымда бар теориялар мен зерттеулермен танысуға және салауатты тұлға туралы ғылыми зерттеулерде қарастырылатын негізгі теориялар мен тұжырымдамаларды анықтауға мүмкіндік береді. Салауатты тұлғаны ғылыми зерттеу әдістемесі психологиялық, педагогикалық және медициналық зерттеулердің маңызды аспектісі болып табылады.

Мақала авторлары студенттермен және магистранттармен жұмыс жасаудағы психологиялық-педагогикалық тәжірибені жинақтап, салауатты тұлғаны қалыптастыру үшін білім алушылардың қажетті құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған заманауи технологияларды қолданады. «Психологиялық денсаулық мәселелері бойынша психологиялық кеңес беру» пәні бойынша дәрістер мен практикалық сабақтарда салауатты тұлғаны қалыптастыруға бағытталған тұлғаға әсер етудің әлеуметтік-психологиялық құралдары талқыланады. Авторлардың практикалық жұмыстарының мол тәжірибесі салауатты тұлғаны қалыптастыруға бағытталған бірқатар бағдарламаларды

өзірлеуге, жеке тұлғаға оң әсер етудің қажетті әлеуметтік-психологиялық құралдарын таңдауға мүмкіндік береді.

Кілтті сөздер: тұлға, денсаулық, салауатты тұлға, цифрлық қоғам, цифрлық технологиялар, цифрлық орта.

Кіріспе

XXI ғасырдың басы адам өмірінің барлық салаларының жедел дамуымен, қазіргі өркениеттің ақпараттық дәуірге енуімен сипатталады. Цифрлық технологиялардың дамуы өмір салтын түбегейлі өзгертуге алып келді. Ақпараттық орта ұғымы постиндустриалды даму кезеңінде, ақпаратты өндіру, өңдеу және тарату қоғам эволюциясының маңызды факторына айналған кезде пайда болды [1]. Қазіргі таңда, қоғамда бұхаралық ақпарат құралдарының көмегімен қоғамға түрлі ақпаратты шылдам әрі қолайлы дәрежеде жеткізу мүмкіндігі өте кең, әрі тиімді екенің айтып кеткен жөн.

Цифрлық ортаның қазіргі таңдағы жағдайы. Сонымен қатар, цифрлық қоғамға бірден биімделу соншалықты кей жағдайда оңайға соқпайды әрине, цифрлық ортадағы өзгерістер әрқашан адамдардың соңғы технологияларды толық пайдалану мүмкіндіктеріне сәйкес келе бермейді[2]. Елімізде «Алатау» ПИТ арнайы экономикалық аймағы, «Назарбаев Университеті» және Astana Hub халықаралық технопаркi сияқты инновациялық экожүйенің элементтері бар [3,4].

Мемлекет басшысы Қазақстан халқына соңғы үндеуінде цифрлық индустрияны басқа салалар үшін қозғаушы күш болатынын атап өтті. Осыған байланысты ол цифрлық технологияларды пайдаланатын жаңа салаларды дамыту міндетін қойды [4].

Мемлекеттік бағдарламаны іске асыру бес негізгі бағытты қамтиды: цифрлық технологияларды пайдалану арқылы экономиканың дәстүрлі салаларын түрлендіруді көздейтін экономика салаларын цифрландыру; қызмет көрсету тәсілдерін өзгертуді және азаматтармен және бизнеспен өзара іс-қимылды қоса алғанда, цифрлық мемлекетке көшу.

XXI ғасырдың үшінші онжылдығының басталуымен цифрлық дәуір әр адамның өміріне көбірек енуде.

2020 жылғы өзін-өзі оқшаулау іс жүзінде әрбір студент пен оқушының әрекетін қашықтан режиміне көшіруге ықпал етті, көптеген жұмысшылар қашықтан жұмыс форматына ауыстырылды. 2010 жылдарда жер бетіндегі әрбір үшінші адам интернет желісін белсенді қолдануға көшті. 2020 жылдың басындағы digital 2020 жаһандық есебіне сәйкес, пайдаланушылар саны қазірдің өзінде 4,54 миллиард шекті еңсерді бұл бүкіл планета тұрғындарының 59,1 % құрайды [5].

Орташа пайдаланушы Интернетте күн сайын шамамен 6 сағат 43 минут өткізеді. Адамдардың интернетте болуға жұмсайтын уақыты әр елде әр түрлі. Қазақстандықтар интернетте күн сайын шамамен 7 сағат 17 минут өткізеді, бұл қазақстандық азаматтардың цифрлық ортаға тәуелділігі дәрежесінің жоғары екендігін көрсетеді.

Цифрлық технологияларды қолдана білу ақпаратты сақтауға, беруге және іздеуге керемет мүмкіндіктер береді. Барлық ақпарат 0–1 екілік кодқа түрлендіріліп, әлемге «цифрлық» атауын берді. Цифрлық технологиялар мен виртуалды шындықтың жедел дамуының әсерінен қоғам гендік-мәдени эволюцияға ұшырады. Ақпараттық орта жағдайларына бейімделу адамдардың мінез-құлқының, қарым-қатынас құрылымының, ойлау тәсілінің өзгеруіне әкелді, мәдени және дүниетанымдық құндылықтарды қабылдауларына әсер етті.

Адам үшін дамыған цифрлық технологиялар жүйесінің артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтауға болады. Мобильді құрылғыларды пайдалану сізге әр түрлі ақпаратты оңай табуға мүмкіндік береді. Алайда, цифрлық ортаға тым терең ену, виртуалды шындықтан бас тарта алмау цифрлық технологияны қолданушының ойлау процесі мен мінез-құлқына кері әсерін тигізеді.

Цифрлық технологияны кеңінен қолдану цифрлық тәуелділік мәселесінің пайда болуына ықпал етті. Цифрлық жүйеге көшірудің жаһандануына және шындықтың виртуалды әлемге ауысуына байланысты әлеуметтік-мәдени парадигманың күрт өзгеруі халықтың әлеуметтік-психологиялық денсаулығының проблемаларын шиеленістірді. Эмоционалды қысым адам күн сайын қатысуға мәжбүр болатын көптеген әлеуметтік коммуникациялармен бірге жүреді. Қазіргі эпидемиологиялық зерттеулер мазасыздық пен депрессияның таралуының жоғары көрсеткіштерін беріп отыр. Әсіресе жастар ақпараттық ортаның әсеріне көбірек ұшырайды. Цифрлық қоғам жастардың мінез-құлқы мен әдеттерін анықтайды. Қабылданған ақпаратты беру тәсілі қатысымдар мөлшерінің артуымен коммуникация сипатын жеңілдетуі арқылы дәйектеледі, бұл терең түсінікті игеруге ықпал етпейді, сыни ойлаудың болмауына әкеледі. Жадтың даму мүмкіндігі азаяды, көлемді мәтіндерді есте сақтау проблемасы пайда болады.

Виртуалды әлем нақты деп танылады және керісінше – қоршаған шындық цифрлық бейненің жалғасы ретінде қабылданады. Цифрлық шындық клиптік ойлау деп аталатын нәрсені дамытады, ол әлемді тек қысқа бейнелер, хабарламалар және т.б. арқылы түсінуден тұрады, бүкіл әлем бейнесін қамтымайды. Бұрын сипаттамалық тұжырымдар арқылы

берілген ақпарат қазір қабылдаудың қарапайымдылығы үшін суреттер түрінде беріледі.

Жеке қарым-қатынас, достарымен серуендеу цифрлық құрылғыларға деген құштарлыққа алмастырылды. Бүгінде «Балалар аулада әрқайсысы өз смартфондарымен сөйлесті» деген сөз өзекті болып отыр [6]. XXI ғасыр жастарының пікірінше, смартфон – ол досың, одақтасың, қазіргі адам өз өмірін онсыз елестете алмайтын міндетті нәрсе. Нақты кездесулердің орнына виртуалды кештер сөнге айнала бастады, адамдар бейне чаттарға жиналған кезде, тірі байланыс мессенджерлер мен әлеуметтік желілердегі хат-хабарларды ығыстырды, ал жүзбе-жүз кездесулер қазірдің өзінде ерлік жасағандай қабылдануда.

«Гаджеттер бүкіл ұрпаққа зиянды әсер етті» – Сан-Диегодағы Калифорния мемлекеттік университетінің профессоры Jean M. Twenge өзінің ғылыми еңбектері мен танымал кітаптарында осындай қорытындыға келіп отыр [7]. 1995–2012 жылдар аралығында туылған қазіргі балалар мен жасөспірімдер – iGen кезеңіне тиесілі, яғни iPhone-iPad буыны болып табылады. Профессор Jean M. Twenge теориясының мәні мынада: «супербайланысқан балалар қандай да бір көтеріліс жасауға бейім емес, керісінше төзімді және мойынсұнғыш келеді, бірақ бақытты емес және ересек өмірге мүлдем дайын емес болып өседі» [7].

Қазақстанда 2017 жылы «ВКонтакте» әлеуметтік желісі 14–25 жас аралығындағы пайдаланушыларды «ВКонтакте» ұрпағы деп атады: Қазақстанның ірі қалаларында бұл желіні жастардың шамамен 93 %-ы пайдаланады. Әлеуметтену құрылымы өзгеруде, жас ұрпақ көп уақытын ата-анасымен немесе достарымен емес, гаджеттермен өткізеді. Бүгінгі күні қолында телефонсыз және құлағында құлаққапсыз адамды елестету қиын.

Цифрлық жүйеге тәуелділік. XXI ғасырдағы ақпараттық технологиялар күнделікті міндеттер мен адамдардың өзара қарым-қатынасына мықтап енеді. Қазіргі әлемде технологияны қолдануға тәуелділік цифрлық ортаны танымал студің салдары және оның адамның жеке дамуына әсері туралы байыпты ойлауға әкелді.

Виртуалды тәуелділіктің бірнеше ерекшеліктері бар. Бұл виртуалды «жайлылық аймағында» болу уақытының ұлғаюынан; виртуалды әлем шындықты өзгертетін мінез-құлық формасын түбегейлі өзгертуінен; желіден тыс эмоционалды жағдайдың айтарлықтай нашарлауынан байқалуы мүмкін.

Адам телефонсыз болып қалған жағдай оның дағдарысын туғызады және психологиялық шатасуға әкелуі мүмкін. Әрине, цифрлық тәуелділік тұлғаның деградациясына әкеледі: ақыл-ой қабілеттерінің төмендеуі байқалады, өмірдегі нақты мақсаттар виртуалды, психикалық және

физикалық денсаулық нашарлайды. Цифрлық технологияны теріс пайдалану мінез-құлық формасының өзгеруіне және эмоционалды жағдайдың нашарлауына әкеледі. Прогрессивті интеллектуалды деградация «цифрлық деменция» медициналық атауын алды және аландаушылық туғызады [8]. Цифрлық трансформацияның жағымсыз әсерлерінің бірі киберқауіптер деңгейінің жоғарылауы деп санауға болады.

Цифрлық ортаның маңызды артықшылықтарын да атауға болады. Ақпараттық қоғам халықтың қалың бұқарасы үшін көптеген перспективалар ашты. Азаматтардың едәуір бөлігі ақпарат көздері мен технологияларға қол жеткізді, бұл оларға экономикалық, әлеуметтік, саяси немесе білім беру іс-шаралары болсын, интернеттегі әр түрлі шараларға қатысуға мүмкіндік береді.

Цифрлық орта және оның белсенді жұмыс істеуі – әлемнің болашағы. Цифрлық ұрпақ өкілдері қоғамның трансформациясын және Қазақстанда сөзсіз игілік ретінде қабылданатын цифрлық экономикаға көшуді қамтамасыз ете алады. Цифрлық трансформацияның оң әсері сервис деңгейін арттыру, уақыт шығындарын азайту, бәсекеге қабілетті өнімді жасау және сату үшін мүмкіндіктер беру болуы мүмкін, бұл сайып келгенде адамның өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал етуі керек. Мұның бәрі, цифрлық тәуелділіктен туындаған жағымсыз салдарды азайту үшін ақпараттық ортамен өзара қатынаста болу нормаларын әзірлеумен қатар жүруі керек.

Егер білім беру үшін цифрлық ортаны танымал студің артықшылықтары туралы айтатын болсақ, мысалы, онлайн-емтихан платформалары қағазды бостан-бос ысырап қылуды азайтты, сәйкесінше ағашты кесу де шектелді [8]. Алайда, көптеген артықшылықтармен қатар, цифрлық ортаның қауіптері де көп. Бейтаныс немесе таныстығы аз адамдармен онлайн платформа арқылы сөйлесу көбінесе пайдаланушыға өз сөздері үшін жауапкершілікті аз сезінуге мүмкіндік береді. Шынайы өмірде бетпе-бет келу қажеттілігінің болмауы басқа адамды қорлай, төмендете, қорқыта алатын, оның әлауқатына қауіп төндіретін, интернеттегі іс-әрекеттің ешқандай салдары жоқ екенін пайдаланып, қолдарын байлайды. Интернет ұсынатын анонимділікке байланысты кибербуллинг бұрынғыдан да танымал болып шығады.

Егер балалар мен жасөспірімдерге арналған компьютерлік ойындардың зияны туралы айтатын болсақ, онда бұл жағдайда баланың (жасөспірімнің) денсаулығы мен психикасына айтарлықтай зиян келтіріледі [9].

Екінші жағынан, желіде барлығы болады. Бір қате хабарлама, бір қате твит интернет қолданушысының беделін түсіруі мүмкін. Цифрлық қоғам тек кеңейе түседі, және оны қоғам мен адамның пайдасына бейімдеуді және пайдалануды үйрену керек деп айту артық. Алайда, цифрлық

технологияларды қолдануға мүмкіндігі жоқ адамдар үшін ақпараттық қоғамның пайдасы жоқ. Азаматтардың бір бөлігінің цифрлық сервистерге қолжетімділігінің болмауы олардың тапшылығына немесе оларды қолдану дағдыларының болмауына байланысты цифрлық теңсіздік проблемасын ушықтыра түседі. Оның шешімі Ұлттық, сондай-ақ аймақтық және муниципалдық деңгейлерде қосымша шаралар қабылдауды талап етеді [10].

Цифрлық дәуір адамның мінез-құлқына да қатты әсер етеді және оның әлеуметтік-гуманитарлық, саяси және табиғи-жаратылыстану кеңістігіндегі рөлі мен орнын анықтау мәселесін қояды. Әр түрлі мәселелерді шешуде интернетті қолданудың жаңа әдістері күн сайын пайда болады. Инновациялық даму стратегиялары адамның дамуы, оның әл-ауқаты мақсатқа айналатын жаңа технологияларға, ақпаратқа, білімге және әлеуметтік бағдарланған экономикаға негізделуі керек [10].

Қажетті дағдыларды игеру әртүрлі деңгейдегі әлеуметтік алшақтықты женуге көмектеседі. Жеке адамның өзгермелі әлемнің жағдайына бейімделуі, белгісіздік пен қауіп-қатердің сын-қатерлері мен қауіптерін қабылдау мәселесі цифрлық қоғамның дамуымен өзекті бола түсуде және әр түрлі саладағы мамандардың да назарын аудартып отыр.

Материалдар мен әдістер

Цифрлық қоғам ұғымы қазіргі өмірге қарқындап енді. Айналамыздағы барлық нәрсе цифрлық кеңістікте өзара қатынас жасау мүмкіндігінің арқасында жақынырақ, қолжетімді, ыңғайлы болды. Сонымен қатар, цифрлық қоғамға әмбебап ену жеке сананы виртуалдандыруға, ақпараттың үлкен ағындарына және, ең бастысы, әлеуметтік қатынастардың жалпы тұрақсыздығына байланысты әлеуметтік шиеленісті арттыруға ықпал етеді. Осылайша, цифрлық қоғам жағдайында заманауи әлеуметтік-психологиялық құралдар арқылы салауатты тұлғаны қалыптастыру қажеттілігі өзекті болып отыр.

Біз зерттеу тақырыбы бойынша арнайы әдебиеттерге теориялық талдау жасадық, цифрлық қоғам жағдайында салауатты тұлғаны қалыптастырудың шетелдік тәжірибесін зерттедік. Әр адам қандай да бір жолмен цифрлық қоғамға енуге мәжбүр болады, ал мұны істей алмайтын адамдар жаңа цифрлық қоғамға бейімделе алатындарға жүгінуге мәжбүр болады. Осылайша, қазіргі мектеп оқушыларының бойында жаңа дағдылар қалыптасуы керек. Қазіргі оқушы аналитикалық тұрғыдан ойлай алуы керек, қоғамның кез-келген сын-қатерлеріне креативті түрде жауап бере алуы керек.

Шетелдік ғалымдардың ішінен өміршеңдігі белең алып отырған ақпараттық өркениетке қатысты көптеген еңбектер жазған, өзінің теориясы бойынша өркениеттердің даму теориясының авторларының бірі болып

табылатын Э. Тофлердің еңбектерін атап өткім келеді [11]. Фрэнсис Фукуямның еңбектерін ерекше атап өту керек, ол адамзаттың тағдыры туралы және цифрлық қоғам бұзылмайтын биотехнологияларды құруға қабілетті жаңа постменнің пайда болуына негіз болады деп пайымдайды. COVID-19 стандартты емес жағдайында цифрлық технологияның айтарлықтай өсуі мен дамуы байқалды. Бұл әртүрлі мобильді қосымшаларды пайдаланудың қарқынды өсуімен, көптеген адамдардың чаттарда бір уақытта болу мүмкіндігімен, онлайн форматта ақпарат алмасу жағдайларының бар болғанымен дәлелденеді [11].

ҚР цифрлық технологияларды дамыту мәселесі де өте өзекті, бұған дәлел: ҚР Үкіметінің 2023 ж. 28 наурыз айының № 248 бұйрығымен құпталған білім мен ғылымды дамытудың 2023-2029 ж. негізделген тұжырымдамасы, онда халықтың цифрлық құзыреттерін дамыту міндеті нақты қарастырылған [3].

Мұның бәрі цифрлық әлемді адамның өмір сүруінің және білім алуының жаңа ортасы дегенді жоққа шығармайды деген қорытынды жасауға негіздейді. Психологиялық қауіп-қатерсіз әлеуметтік мәселелерді шешуге арналған әлеуметтік-психологиялық технологиялардың, құралдар мен ресурстардың барлық жетістіктерін және жалпы цифрлық жүйеге көшіру жағдайында сау тұлғаны қалыптастыру мүмкіндігін талқылау, зерттеу және сынақтан өткізу қажеттілігін мойындау әлдеқайда маңызды.

Цифрлық қоғам ақпаратты баламалықтан цифрлыққа ауыстыру нәтижесінде пайда болған нақты қажеттілікке айналды, біз цифрлық экожүйе жағдайында өмір сүріп жатырмыз. Ақпаратты, әртүрлі әлеуметтік процестерді цифрлық жүйеге көшіру мүмкіндігі қоғамға белгілі бір техникалық дағдыларды, Интернетке қол жетімділікті және белгілі бір гаджеттерді игеру қажеттілігінде көрсетілген өз талаптарын қоя отырып, барған сайын қол жетімді етеді. Яғни, ғалымдар цифрлық мәдениет деп атайтын жаңа мәдениет пайда болады, ол жаңа цифрлық технологияларды қолдануды көздейді, бұл өз кезегінде қолда бар технологияларды, соның ішінде жеке тұлғаны қалыптастыруға әсер ететін әлеуметтік-психологиялық құралдарды жаңартуға жағдай жасайды. Бұрын виртуалды кеңістік алыс болашақ ретінде қабылданды, ал қазір бұл біздің қазіргі қоғамның объективті шындығы. Қоғамның мұндай тез жаңаруы мен цифрлық жүйеге көшуі көбінесе жеке адамға теріс әсер ететіні сөзсіз.

Біз ұрпақтар арасындағы айтарлықтай алшақтықты, жас ұрпақтың дүниетанымын, оның өмірлік құндылықтарын, қарым-қатынас түрлерін, мінез-құлық үлгілерін көріп отырмыз. Жастар жаңа цифрлық технологияларды тезірек игереді және оларды тез дамытады, бұл олардың ойлау тәсіліне,

құндылық бағдарларына сөзсіз із қалдырады. Дәл осы ұстанымдардан бүгінде ғалымдар әлемдік цифрлық орта немесе цифрлық қоғам әлемнің әлеуметтік-психологиялық қабылдауына айтарлықтай әсер ететінін түсінеді және бұл әсер әрқашан оң бола бермейді. Осыған байланысты цифрлық қоғам жағдайында салауатты тұлғаны қалыптастырудың заманауи әлеуметтік-психологиялық құралдарын анықтау мәселесі өзекті болып отыр.

Нәтижелер және талқылау

Осылайша, мақаланың мақсаты цифрлық қоғам жағдайында салауатты тұлғаны қалыптастырудың заманауи әлеуметтік-психологиялық құралдарын анықтау болып табылады. Мақалада ғылыми дискурста салауатты тұлғаны зерттеудің әдіснамалық мәселелерін қарастыруды талдау; әлеуметтік-психологиялық әл-ауқаттың маңызды құрамдас бөлігі ретінде «салауатты тұлға» ұғымының мазмұнын нақтылау; цифрлық жүйеге көшудің қазіргі адамның өмірі мен денсаулығына әсер ету дәрежесін, сондай-ақ салауатты адамның ықтимал тәуекелдері мен қауіптерін анықтау қарастырылған; цифрлық қоғам жағдайында салауатты тұлғаны қалыптастыру перспективалары белгіленеді және салауатты тұлғаны қалыптастырудың әлеуметтік-психологиялық құралдары айқындалады.

«Салауатты адам» ұғымын зерттеу біздің, шын мәнінде, назарымызды дені сау емес тұлға туралы көптеген зерттеулерге аударуға мүмкіндік берді, өйткені оны зерттеу, анықтау, мәселелерді жүйелеу, сәйкесінше зерттеу жеңілрек. Сонымен қатар, салауатты адам зерттеу объектісіне айналу ықтималдығы аз болды, сонымен қатар сындарлы, қисынды әрекет ететін салауатты адам зерттеу объектісі болмауы керек және қалыптасқан жағдайларда өз бетінше шешім қабылдауға құқылы деген қасаң пікір де бар. Салауатты адамдар, ғалымдардың көзқарасы бойынша, өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі жетілдіруге бейім, басқа адамдармен жағымды қарым-қатынас жасай алады, өз қажеттіліктерін жүзеге асыру тұрғысынан әртүрлі құзыреттерді қалыптастырады, қауіпті жағдайларға жауап бере біледі, эмоцияларын көрсете алады, тұлғааралық қатынастар мен басқаларға және өзіне деген барабар қатынасты қалыптастырады, яғни сау адамның сипаты эмоционалдылық, моральдылық, ақыл-ой және психологиялық әл-ауқат болып табылады.

Қазіргі қазақстандық қоғамда салауатты тұлғаны қалыптастыру проблемаларын зерделей отырып, біз зорлық-зомбылықтың бірнеше түрлерінің болатынын аңғардық. Бұл проблема бізге әлеуметтік жұмыспен психология тұрғысынан қандай заманауи әлеуметтік-психологиялық құралдар агрессияға, зорлық-зомбылыққа қабілетсіз сау тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді деген мәселенің төңірегінде ізденіс қызығушылықтарын тудырады.

Торайғыров университеті «Тұлғалық дамыту және білім беру» кафедрасында «Әлеуметтік жұмыс», «Психология» білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруда студенттер және магистранттармен жұмыс барысында білім алушылардың салауатты тұлғаны қалыптастыру үшін қажетті құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған заманауи технологиялар қолданылады. «Психологиялық денсаулық мәселелері бойынша психологиялық кеңес беру» пәні бойынша дәрістер мен практикалық сабақтарда салауатты тұлғаны қалыптастыруға бағытталған тұлғаға әсер етудің әлеуметтік-психологиялық құралдары талқыланады. Тәжірибелік жұмыстағы мол тәжірибе салауатты тұлғаны қалыптастыруға бағытталған бірқатар бағдарламаларды әзірлеуге, тұлғаға оң әсер етудің қажетті әлеуметтік-психологиялық құралдарын таңдауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Осылайша, біз бүгінде өзіндік ерекшеліктері бар, цифрлық жабдықтар мен технологияларды пайдаланатын, тұлғааралық қарым-қатынасты қалпына келтіретін, оның айтарлықтай үлесі желілік әлемде жүзеге асырылатын, сананың даму құралдарын өзгертетін цифрлық қоғамда өмір сүріп жатырмыз. Бұл таңда бұл жағдай өзінің қиындықтары мен мүмкіндіктерін тудырып келеді. Сол, туындап жатқан қиындықтарды көре білу керек және сол туындап жатқан қиындықтарға сәйкес білім беру үдерісін қайта құру қажеттігі туындауда.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 Министрлер комитетінің Адам құқықтары және ақпараттық қоғамдағы құқықтың үстемдігі туралы декларациясы [Мәтін] // ЮНЕСКО ҰҚЖ ЖҚБ «Барлығына арналған ақпарат», 2006. – 9 б.

2 «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы [Текст] // Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 Қаулысы [Электрондық ресурс]. – <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827>.

3 Шетелге оқуға жіберу мәселелері бойынша, оның ішінде «Болашақ» халықаралық стипендиясы бойынша Мемлекеттік қызметтер көрсету қағидаларын бекіту туралы [Мәтін] // Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 26 мамырдағы № 222 бұйрығы [Электрондық ресурс]. – <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020730>.

4 Цифрлық Қазақстан: шындықтар мен келешегі [Мәтін].

5 Digital 2020: жыл сайынғы жаһандық зерттеу от We Are Social и Hootsuit [Мәтін].

6 Қауіп-балалар алақанында [Мәтін] // «РАБАТ» газеті – 30.05.2023. [Электрондық ресурс]. – https://otyrar.kz/2023/05/opasnost-v-detskojladoshke/#google_vignette.

7 **Jean, M.** Twenge Generations. The Real Differences Between Gen Z, Millennials, Gen X, Boomers, and Silents – and America’s Future [Text] // New York, Atria books. Simon & Schuster, 2023. [Электрондық ресурс]. – https://www.amazon.com/Generations-Differences-Millennials-Silents_and-Americas/dp/1982181613.

8 **Кугай, А.** Ақпараттық-цифрлық өркениет дәуіріндегі [Мәтін] // «Цифрлық ұрпақтың» қауіптері мен үміттері [Электрондық ресурс]. – URL:https://ruskline.ru/analitika/2019/05/24/ugrozy_i_nadezhdy_cifrovogo_pokoleniya_v_epohu_informacionnocifrovoy_civilizacii.

9 **Журавлева, А.** Цифровизация или эффективность цифровизации [Текст].

10 **Панов, В. И., Патраков, Э. В.** Цифровая информационная среда [Текст] // М. : «РАО Психологический институт» ФГБНУ. – Курск : Университетская книга, 2020. – 199 с.

11 **Alat, P., Das, S. S., Arora, A., Jha, A. K.** Mental health during COVID-19 lockdown in India: Role of psychological capital and internal locus of control [Текст] [Электрондық ресурс]. – <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7954522>.

REFERENCES

1 Ministrler komitetiniń Adam kúkuqtary zhәне aқparattық қоғамдағы кúkuqtuń үstemdigi туралы deklaraciyasы // YUNESKO ҰҚЗН ЗНҚВ «Barlyғyna arналған aқparat» [Text] // Declaration of the Committee of Ministers on Human Rights and the Rule of law in the Information Society. UNESCO WFP NGO «Information for all», 2006. 9 p. [Electronic resource]. – URL: http://www.ifapcom.ru/files/Deklaratsiya_Komiteta_ministrov_o_pravah_cheloveka_i_verhovenstve_prava_v_informatsionnom_obschestve.

2 «Cifrlық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы // Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 Қаулысы [Text] // On the approval of the State Program «Digital Kazakhstan» Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 12, 2017 № 827 [Electronic resource]. – <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827>.

3 SHetelge оқуға zhiberu мәseleleri бойынша, оның ішінде «Bolashaқ» halyқаралық stipendiyasы бойынша Memlekettik қызметтер көрсету қарғаларын бекіту туралы [Text] // Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020

zhylғы 26 мамырдағы № 222 бұйрығы [Text] // On the approval of the Rules for the provision of public services on the issues of sending students abroad, including the international scholarship «Bolashak». Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated May 26, 2020 № 222. [Electronic resource]. – <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020730>.

4 Cifrlық Қазақстан: shyндyқтар мен keleshegi [Text] // Digital Kazakhstan: realities and prospects [Electronic resource]. – <https://primeminister.kz/ru/news/tsifrovoy-kazahstan-realii-i-perspektivi-16155>.

5 Digital 2020: zhyl sajnynы zhahandyқ zertteu ot We Are Social i Hootsuit [Text] // Digital 2020: annual global survey ot We Are Social и Hootsuit [Electronic resource]. – <https://exlibris.ru/news/digital-2020-ezhegodnoe-globalnoe-issledovanie-ot-we-are-social-i-hootsuite/>.

6 Қауір-balalar алақанында «RABAT» gazeti [Text] // Danger – in a child’s palm – «RABAT» Newspaper – 30.05.2023 [Electronic resource]. – https://otyrar.kz/2023/05/opasnost-v-detskoj-ladoshke/#google_vignette.

7 **Jean, M.** Twenge Generations. The Real Differences Between Gen Z, Millennials, Gen X, Boomers, and Silents – and America’s Future [Text] // New York, Atria books. Simon & Schuster, 2023. [Electronic resource]. – https://www.amazon.com/Generations-Differences-Millennials-Silents_and-Americas/dp/1982181613.

8 **Kugai, A.** Ақпараттық-cifrlық өркеніет дәуіріндегі // «Cifrlық ұғрақтың» қауіптері мен үміттері [Text] // Threats and hopes of the «digital generation» in the era of information and digital civilization. [Electronic resource]. – [URL:https://ruskline.ru/analitika/2019/05/24/ugrozy_i_nadezhdy_cifrovogo_pokoleniya_v_epohu_informacionnocifrovoy_civilizacii](https://ruskline.ru/analitika/2019/05/24/ugrozy_i_nadezhdy_cifrovogo_pokoleniya_v_epohu_informacionnocifrovoy_civilizacii).

9 **Zhuravleva, A.** Cifrovizaciya ili effektivnost’ cifrovizacii [Text] // Dangers of digitalization or digitalization in danger. [Electronic resource]. – [URL: https://spb.plus.rbc.ru/news/5cb448c57a8aa90a3814c68e](https://spb.plus.rbc.ru/news/5cb448c57a8aa90a3814c68e).

10 **Panov, V. I., Patrakov, E. V.** Cifrovizaciya informacionnoj sredy: riski, predstavleniya, vzaimodejstvie [Text] // Digitalization of the information environment: risks, representations, interactions. – Moscow : FSBI «Psychological Institute of RAO»; Kursk : University Book; 2020. – 199 p.

11 **Alat, P., Das, S. S., Arora, A., Jha, A. K.** Mental health during COVID-19 lockdown in India : Role of psychological capital and internal locus of control [Text] [Electronic resource]. – <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7954522/>

Басып шығаруға 08.12.23 қабылданды.

*С. К. Ксембаева¹, Г. М. Кажикенова², М. Е. Нурғалиева³, Н. А. Кударова⁴,
С. К. Антикеева⁵

^{1,2,3,5}Торайғыров университет,

Республика Казахстан, г. Павлодар;

⁴Международный университет Астаны,

Республика Казахстан, г. Астана.

Принято к изданию 08.12.23.

ЗДОРОВАЯ ЛИЧНОСТЬ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОГО СОЦИУМА

В данной статье проведен теоретический анализ специальной литературы по теме исследования, изучен зарубежный опыт формирования здоровой личности в условиях цифрового социума. Каждый человек, так или иначе будет обречен на вхождение в цифровой социум, а те, люди, которые не смогут это сделать, будут вынуждены обращаться к тем, кто сумеет адаптироваться в новом цифровом обществе. Таким образом, современное общество должно формировать у людей новые навыки. Обзор литературы позволил ознакомиться с существующими теориями и исследованиями о здоровой личности и определить основные теории и концепции, которые рассматриваются в научных исследованиях здоровой личности. Методология научного исследования здоровой личности является важным аспектом психологических, педагогических и медицинских исследований. Авторы статьи обобщают психолого-педагогический опыт в работе со студентами и магистрантами применяя современные технологии, направленные на развитие у обучающихся необходимых компетенций для формирования здоровой личности. На лекциях и практических занятиях по дисциплине: «Психологическое консультирование по вопросам психологического здоровья» обсуждаются социально-психологические инструменты воздействия на личность, направленные на формирование здоровой личности. Большой опыт практической работы авторов позволил разработать ряд программ, направленных на формирование здоровой личности, отобразить необходимые социально-психологические инструменты положительного воздействия на личность.

Ключевые слова: личность, здоровье, здоровая личность, цифровой социум, цифровые технологии, цифровая среда.

*S. K. Ksembaeva¹, G. M. Kazhikenova², M. E. Nurgalieva³, N. A. Kudarova⁴,
S. K. Antikeeva⁵

^{1,2,3,5}Toraigyrov University,

Republic of Kazakhstan, Pavlodar;

⁴Astana International University,

Republic of Kazakhstan, Astana.

Accepted for publication on 08.12.23.

HEALTHY PERSONALITY IN A DIGITAL SOCIETY

In this article, theoretical analysis of the special literature on the topic of the study is carried out, the foreign experience of forming a healthy personality in a digital society is studied. Everyone, one way or another, will be doomed to enter the digital society, and those people who will not be able to do this will be forced to turn to those who will be able to adapt to the new digital society. Thus, modern society should form new skills in people. The literature review made it possible to get acquainted with existing theories and studies about a healthy personality and to identify the main theories and concepts that are considered in scientific research of a healthy personality. The methodology of scientific research of a healthy personality is an important aspect of psychological, pedagogical and medical research. The authors of the article summarize the psychological and pedagogical experience in working with students and undergraduates using modern technologies aimed at developing students' necessary competencies for the formation of a healthy personality. At lectures and practical classes on the discipline: «Psychological counseling on psychological health», socio-psychological tools of influence on personality aimed at the formation of a healthy personality are discussed. Extensive practical experience of the authors allowed us to develop a number of programs aimed at the formation of a healthy personality, to select the necessary socio-psychological tools for a positive impact on the personality.

Keywords: personality, health, healthy personality, digital society, digital technologies, digital environment.

Теруге 08.12.2023 ж. жіберілді. Басуға 27.12.2023 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

1960 Кб RAM

Шартты баспа табағы 8.57.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исакова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4169

Сдано в набор 08.12.2023 г. Подписано в печать 27.12.2023 г.

Электронное издание

1960 Кб RAM

Усл.п.л. 8.57. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исакова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4169

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.pedagogic-vestnik.tou.edu.kz